

Lex Sarah

**Anmälan om missförhållanden
enligt 14 kap. 2 § SoL
och
anmälan om missförhållanden
enligt 24a § LSS**

Norrbottens län 2007

6/2008

**Länsstyrelsen
Norrbotten**

Titel: Anmälan om allvarliga missförhållanden enligt 14 kap. 2 § SoL och
Anmälan om allvarliga missförhållanden enligt 24a § LSS
Norrbottens län 2007
Länsstyrelsens rapportserie nr 6/2008

Författare: Karin Lind

Kontaktperson: Karin Lind, Länsstyrelsen i Norrbottens län,
971 86 Luleå
Telefon: 0920-96000, fax 0920-22 84 11
e-post: lansstyrelsen@bd.lst.se
Internet: www.bd.lst.se

ISSN: 0283-9636

Tryck: Länsstyrelsen i Norrbottens län, augusti 2008

Upplaga: 100 ex

Datum
2008-08-18

Diarienummer
701-1204-08
701-1358-08

Inledning och kommentarer

Länsstyrelsen ska enligt 13 kap. 2 § socialtjänstlagen (SoL) och enligt 26 § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) utöva tillsyn över kommunernas socialtjänst och följa hur kommunerna tillämpar lagstiftningen och dess intentioner.

I januari 1999 infördes en bestämmelse i SoL om anmälningsplikt vid allvarliga missförhållanden inom omsorgen om äldre och funktionshindrade. I nuvarande socialtjänstlag som trädde i kraft 1 januari 2002, finns bestämmelsen om anmälningsplikt i 14 kap. 2 §. Lagen benämns allmänt som Lex Sarah.

Motsvarande bestämmelse om anmälningsplikt har införts i 24 a § LSS. Lagen trädde i kraft 1 juli 2005.

Länsstyrelsen har begärt in redovisning av antalet anmälningar enligt 14 kap. 2 § SoL och 24 a § LSS från samtliga kommuner i länet för år 2007 och efterfrågat vilka missförhållanden som föranlett anmälningar och vilka åtgärder som vidtagits. Vidare har efterfrågats hur många anmälningar som Länsstyrelsen underrättats om, vem som gjort anmälan, hur många män respektive kvinnor och om det gäller särskilt boende enligt SoL och LSS eller ordinärt boende. Länsstyrelsen har även frågat efter skriftliga instruktioner för berörd personal och om det finns svårigheter i tillämpningen av anmälningsskyldigheten. Samtliga kommuner har svarat på enkäten.

Kunskap om anmälningsplikten enligt 14 kap. 2 § SoL och 24 a § LSS är ett verktyg för att höja kvaliteten i verksamheten och utgör en viktig del i kommunernas kvalitetssäkringssystem.

Med bestämmelsen följer en skyldighet för nämnden att upprätta skriftliga instruktioner för tillämpningen av anmälningskyldigheten. Länsstyrelsen har funnit att ett flertal kommuner inte har tydliga instruktioner gällande anmälningskyldigheten i 24 a § LSS och vill påpeka vikten av detta som ett stöd för de som är verksamma i arbetet med dem som omfattas av LSS.

Resultatet av enkätundersökningen redovisas i denna rapport som har sammanställts av socialkonsulent Karin Lind.

Britt-Marie Lugnet-Häggberg
Avdelningschef
Samhällsavdelningen

Datum
2008-08-18

Diarienummer
701-1204-08
701-1358-08

Anmälan om allvarliga missförhållanden enligt SoL och LSS

I nya socialtjänstlagen som trädde i kraft 1 januari 2002, finns bestämmelser om anmälningsplikt i 14 kap. 2 §. Syftet med bestämmelsen är att komma tillrätta med missförhållanden och att anmälningskyldigheten ska vara ett stöd för att personal och andra verksamma ska kunna anmäla allvarliga missförhållanden utan rädsla för repressalier. Lagen benämns allmänt som Lex Sarah;

14 kap. 2 § SoL

Var och en som är verksam inom omsorger om äldre och funktionshindrade ska vaka över att dessa får god omvårdnad och lever under trygga förhållanden. Den som uppmärksammar eller får kännedom om ett allvarligt missförhållande i omsorgen om någon enskild skall genast anmäla detta till socialnämnden. Om inte missförhållandet utan dröjsmål avhjälpas, skall nämnden anmäla förhållandet till tillsynsmyndigheten. Anmälningskyldigheten gäller också den som handlägger ärenden enligt denna lag.

Det finns inte någon skillnad i behovet av skydd mot övergrepp och andra missförhållanden mellan personer som har insatser i verksamheter enligt 9 § p. 2 - 10 LSS och äldre och funktionshindrade personer som har insatser enligt SoL. Det har i LSS 24 a § på motsvarande sätt som i 14 kap. 2 § SoL införts en bestämmelse om anmälningskyldighet. Bestämmelsen trädde i kraft 1 juli 2005.

24 a § LSS

Var och en som fullgör uppgifter enligt denna lag skall vaka över att de personer som får insatser enligt lagen får gott stöd och god service och lever under trygga förhållanden. Den som uppmärksammar eller får kännedom om ett allvarligt missförhållande som rör en enskild som får insats enligt denna lag skall genast anmäla detta till den eller de nämnder som avses i [22 §](#). Om inte missförhållandet avhjälpas utan dröjsmål, skall nämnden anmäla förhållandet till tillsynsmyndigheten. Anmälningskyldigheten gäller också den som handlägger ärenden enligt denna lag eller lagen ([1993:389](#)) om assistansersättning.

[Första stycket](#) gäller även inom motsvarande yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet. Anmälan skall göras till den som är ansvarig för verksamheten. Den ansvarige är skyldig att utan dröjsmål avhjälpa missförhållandet eller anmäla detta till tillsynsmyndigheten.

Tillämpningen av Lex Sarah

Alla anmälningar som görs enligt 14 kap. § 2 SoL och 24 a § LSS skall enligt lag dokumenteras. Av dokumentationen ska framgå vad missförhållandena bestod i och vilka åtgärder som vidtagits med anledning av anmälan. Utredningen skall inledas samma dag som anmälan inkommer. Samma dag skall även nödvändiga åtgärder vidtas, för att förhindra att missförhållanden som utgör ett hot mot den enskildes liv, hälsa eller säkerhet fortsätter. Det gäller oavsett om det är klarlagt vad som inträffat. Anmälan skall lämnas till verksamhetens ledning, exempelvis till chefer eller politisk nämnd. Om missförhållanden som anmälts inte åtgärdats inom en vecka skall ansvarig underrätta Länstyrelsen om detta. När det gäller anmälningar enligt 14 kap. 2 § SoL skall det även framgå vem som anmält missförhållandena. Någon sådan bestämmelse finns inte när det gäller 24 a § LSS. Länstyrelsen har enligt sin allmänna tillsynsskyldighet att följa att åtgärder vidtas för att avhjälpa bristerna. En anmälan kan också göras direkt till Länstyrelsen samtidigt som till den som ansvarar för att ta emot anmälan.

Verksamhetsansvarig måste förvissa sig om att all personal känner till anmälningsplikten enligt kap. 14 2 § SoL och 24 a § LSS och fortlöpande informera personalen om denna. Det gäller även vikarier, elever och andra tillfälligt anställda. Anmälningsplikten gäller även för anhöriga då ett anställningsförhållande finns t.ex. anhörigvårdare. När det gäller äldre- och handikappomsorgen omfattas även personer som deltar i frivilligarbete inom ramen för organiserat samarbete med en kommun eller en yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet enligt SoL av anmälningsplikten. Rutiner för vem/vilka som ansvarar för att regelbunden information och återkoppling ges till personal bör framgå av de skriftliga instruktionerna.

Socialstyrelsen har gett ut föreskrifter och allmänna råd om anmälan av missförhållanden i omsorgen om äldre och funktionshindrade enligt 14 kap. 2 § SoL, SOSFS 2005:8. Råden och föreskrifterna bör underlätta tillämpningen av anmälningsplikten.

Enligt SoL skall det i kommunen finnas skriftliga instruktioner för handläggning av anmälningar enligt 14 kap. 2. Av instruktionerna skall enligt SOSFS 2005:8 framgå:

- Vem som tar emot anmälan.
- Vem anmälan skall göras till om den som ansvarar för att ta emot anmälningar själv berörs av innehållet i anmälan
- Vem som ansvarar för utredningen.
- Utredning ska inledas omedelbart, det vill säga samma dag som anmälan görs.
- Att en anmälan ska registreras och på vilket sätt detta ska ske.
- Att en anmälan kan göras samtidigt till den som ansvarar för att ta emot anmälan och till socialnämnden eller Länstyrelsen.

Datum
2008-08-18

Diarienummer
701-1204-08
701-1358-08

Med allvarliga missförhållanden avses i dessa föreskrifter och allmänna råd övergrepp och brister i omsorgerna som utgör ett hot mot den enskildes liv, hälsa eller säkerhet. Ett bemötande av äldre och funktionshindrade som klart avviker från grundläggande krav på respekt för självbestämmande, integritet, trygghet och värdighet.

Övergrepp kan vara:

- fysiska (t.ex. slag, nypningar och hårda tag)
- psykiska (t.ex. hot, bestraffningar, trakasserier, skrämsel och kränkningar)
- sexuella
- ekonomiska (t.ex. stöld av pengar eller ägodelar, utpressning och förskingring)

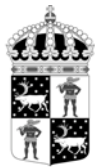
Brister i omsorgerna kan röra:

- personlig hygien
- mathållning
- tand- och munhygien
- brister i tillsyn som den enskilde får

Återkommande brister i omsorgerna, som t.ex. beror på bristande arbetsrutiner, kan sammantaget utgöra allvarliga missförhållanden även om bristerna var för sig inte kan anses vara det.

Nya föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2008:10 och SOSFS 2008:11)

Socialstyrelsen har tagit fram nya föreskrifter och allmänna råd gällande Lex Sarah enligt SoL (SOSFS 2008:10) och enligt LSS (SOSFS 2008:11) som gäller från juli 2008. Eftersom det finns skillnader när det gäller innehållet i bestämmelser och formulering, dels mellan SoL och LSS, dels mellan kommunal och yrkesmässigt bedriven verksamhet så har två separata föreskrifter och allmänna råd om bestämmelserna avseende Lex Sarah tagits fram. Skillnader som kan nämnas är att frivilligarbetare omfattas av bestämmelserna i SoL men inte i LSS och att det i kommunal verksamhet finns bestämmelser om jäv och delegation i kommunallagen (1991:900) vilket påverkar hur anmälningar av allvarliga missförhållanden ska handläggas. För yrkesmässigt bedriven verksamhet finns inga motsvarande bestämmelser. Av nu gällande föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2000:5) framgår att en anmälan enligt Lex Sarah inte kan göras anonymt. Av förarbetena till Lex Sarah-bestämmelsen i LSS (prop. 2004/05:39 s. 49) framgår att man inte behöver uppge sitt namn vid en anmälan av ett allvarligt missförhållande.

Sammanställning av anmälningar enligt 14 kap. 2 § SoL (Lex Sarah) för 2007

Tabell 1

Kommun	Anmälningar 2007	Antal personer som omfattas av anmälan	Män	Kvinnor
Arjeplog	2	2	-	2
Arvidsjaur	5	7	1	6
Boden	5	16	3	13
Gällivare	5	5	1	4
Haparanda	0	-	-	-
Jokkmokk	0	-	-	-
Kalix	2	2	2	-
Kiruna	3	4	1	3
Luleå*	20	17+*	7+*	10+*
Pajala*	2	3	1	2
Piteå	1	1	-	1
Älvsbyn	0	-	-	-
Överkalix	1	1	1	-
Övertorneå	0	-	-	-
Antal	46	58+*	17+*	41*

* Luleå – 3 anmälningar omfattar flera personer, man eller kvinna uppges ej.

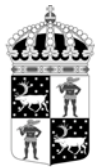
Av 46 anmälningar har 38 gjorts av personal. 3 av anmälningarna har gjorts av enhetschefer/verksamhetschefer, 4 av anhöriga och i 1 framgår det inte vem som gjort anmälan.

37 av anmälningarna har gjorts i särskilt boende och 9 i ordinärt boende.

Antal anmälningar

Antalet anmälningar enligt 14 kap. 2 § har ökat från 25 till 46 jämfört med 2006. Anmälningarna avser fler än 60 personer (Luleå kommun har 3 anmälningar som omfattar minst 2 personer men där antalet berörda inte preciserats). 4 kommuner har inte handlagt någon anmälan 2007.

Liksom tidigare år gäller de inrapporterade anmälningarna till övervägande del kvinnor.

Vilka missförhållanden som anmälan avsåg under 2007

Tabell 2. Typ av missförhållande som anmälan avser.
Observera att en anmälan kan avse flera missförhållanden.

Brister i bemötande	6
Fysiska övergrepp	2
Psykiska övergrepp	1
Sexuella övergrepp	0
Ekonomiska övergrepp	21
Brister i personlig hygien	5
Brister i tand/munhygien	2
Brister i mathållning	3
Brister i tillsyn	13
Brister av annat slag	3

6 anmälningar gällde brister i bemötande och 23 anmälningar gällde brister i omsorgen. 24 anmälningar gällde övergrepp och av dessa var 21 ekonomiska övergrepp. Några anmälningar avsåg flera typer av missförhållanden.

Åtgärder efter anmälan

Åtgärder har vidtagits i samband med alla anmälningar utom 2. Utredningarna i de ärendena visade att något allvarligt missförhållande inte förelåg.

Åtgärder som vidtagits är t.ex. utbildning (11), ändrade arbetsrutiner (13), ändrat schema (1), handledning (4) och någon anmälan har föranlett avstängning (1) och avsked (1).

Polisanmälan har gjorts i samtliga 21 anmälningar om ekonomiskt övergrepp.

Typ av missförhållanden anmälan avser fördelat under 2001 – 2007

Tabell 3. Observera att en anmälan kan avse flera missförhållanden.

Typ av missförh.	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Brister i bemötande	-	6	9	9	2	8	6
Brister i omsorg**	10	3	8	10	15	6	26
Övergrepp*	16 (8)	10 (6)	10 (5)	21 (16)	20 (14)	14 (7)	24 (21)

* Ekonomiska övergrepp inom parentes.

** Inkluderar även brister av annat slag.

Antalet anmälda övergrepp och brister i omsorgen har ökat jämfört med föregående år och brister i bemötande har minskat.

Rutiner

Samtliga kommuner har skriftliga instruktioner för tillämpningen av Lex Sarah där det framgår vem som ansvarar för att ta emot och utreda en anmälan.

Innehållet i de skriftliga instruktionerna har reviderats i 8 av kommunerna under de senaste två åren men fortfarande saknas viss information i över hälften av instruktionerna. Jokkmokk saknar hänvisning till aktuellt lagrum. Haparanda, Kalix, Luleå och Övertorneå saknar hänvisning till vem anmälan skall göras till om den som ansvarar för att ta emot anmälningar själv berörs av innehållet i anmälan. Arvidsjaur, Boden och Gällivare saknar information om att en anmälan ska registreras och de flesta kommuner saknar information om hur en anmälan ska registreras (i enlighet med 15 kap. 1 och 2 §§ sekretesslagen). Älvsbyn saknar information om att Länsstyrelsen skall underrättas om inte missförhållandet avhjälpes utan dröjsmål (inom en vecka).

Två kommuner uppger att de stött på svårigheter i tillämpningen av Lex Sarah. Båda anger svårigheten att klara ut avgränsningar mot brister i verksamheten.

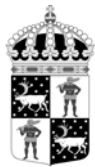
En kommun anger att det varit tveksamt om anmälan skulle göras eftersom det var tveksamt om det som anmälan gällde räknades som en brist. *Länsstyrelsen vill framhålla att om en anmälan görs enligt Lex Sarah måste en utredning alltid göras och det är först när utredningen är klar som det kan fastställas om det är ett allvarligt missförhållande eller inte.*

Antal anmälningar 2000 – 2007 gällande 14 kap. 2 § SoL

Tabell 4.

Kommun	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Sa:
Arjeplog	0	0	0	0	1	1	0	2	4
Arvidsjaur	1	1	0	2	2	0	1	5	12
Boden	3	3	4	2	5	9	2	5	33
Gällivare	5	10	5	1	3	3	1	5	33
Haparanda	4	5	0	1	1	0	0	0	11
Jokkmokk	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Kalix	3	0	1	2	4	5	3	2	20
Kiruna	0	1	3	2	0	3	5	3	17
Luleå	0	1	2	9	11	3	8	20	54
Pajala	0	1	0	0	2	6	4	2	15
Piteå	0	0	0	1	1	2	0	1	5
Älvsbyn	0	1	0	0	3	0	0	0	4
Överkalix	0	2	1	1	2	3	1	1	11
Övertorneå	0	0	1	0	2	0	0	0	3
Summa	17	25	17	21	37	35	25	46	223

Antalet anmälningar har ökat från 25 till 46 jämfört med föregående år. I Haparanda, Jokkmokk, Älvsbyn och Övertorneå har inga anmälningar gjorts under 2007.

Sammanställning av anmälningar enligt 24 a § LSS för 2007

Tabell 5.

Kommun	Anmälningar 2007	Antal personer som omfattas av anmälan	Antal män	Antal kvinnor
Arjeplog	0	-	-	-
Arvidsjaur	0	-	-	-
Boden	7	7	3	4
Gällivare	2	2	1	1
Haparanda	0	-	-	-
Jokkmokk	0	-	-	-
Kalix	2	2	1	1
Kiruna	0	-	-	-
Luleå	6	6	4	2
Pajala	1	1	-	1
Piteå	1	1	-	1
Älvsbyn	1	1*	-	-
Övertorneå	0	-	-	-
Antal	20	20	9	10

*I 1 anmälan från Älvsbyn framgår inte om anmälan gällde kvinna eller man.

En anmälan i Älvsbyn har gjorts anonymt alla övriga anmälningar har gjorts av personal. Från bostad med särskild service för vuxna har 7 anmälningar inrapporterats, korttidsboende 2 anmälningar och 10 anmälningar gäller personliga assistenter.

Antal anmälningar

Antalet anmälningar enligt 24 a § LSS har ökat från 15 till 20 jämfört med 2006. Anmälningarna avser 20 personer. 7 av länets 14 kommuner har inte handlagt någon anmälan 2007.

I en anmälan framgår det inte om det anmälda missförhållandet gällde en man eller kvinna. De övriga inrapporterade anmälningarna gällde 10 kvinnor och 9 män

Vilka missförhållanden som anmälan avsåg under 2007

Tabell 6. Typ av missförhållanden som anmälan avser.
Observera att en anmälan kan avse flera missförhållanden.

Brister i bemötande	5
Fysiska övergrepp	1
Psykiska övergrepp	0
Sexuella övergrepp	0
Ekonomiska övergrepp	1
Övergrepp av annat slag	6
Brister i personlig hygien	2
Brister i tand/munhygien	0
Brister i mathållning	2
Brister i tillsyn	10

Anmälan om övergrepp av annat slag gäller bl.a. brister i den fysiska miljön och egenmäktigt förfarande gällande en brukares lägenhet.

Åtgärder efter anmälan

Med anledning av 16 anmälningar har kommunen vidtagit åtgärder såsom utbildning (8), handledning (6) ändrade arbetsrutiner (4), schemaändring (1), utökad bemanning (1), varning (1), avstängning (2) och omplacering (1) och en anmälan har föranlett avsked. Vid ekonomiskt övergrepp har polisanmälan gjorts. Andra åtgärder som vidtagits är samtal, framtagande av handlingsplaner och ändringar i brukarens arbetsplan.

Typ av missförhållanden anmälan avser fördelat under 2005 – 2007

Tabell 7. Observera att en anmälan kan avse flera missförhållanden.

Typ av missförhållande	2005	2006	2007
Brister i bemötande	3	2	5
Brister i omsorgen	3	8	14
Övergrepp	1	8 (3*)	8 (1*)

*Ekonomiska övergrepp

Rutiner

Boden, Haparanda, Kalix, Luleå, Piteå och Älvsbyn använder samma instruktioner för anmälan enligt 24a LSS som för anmälan enligt 14 kap. 2§ SoL.

Arjeplog och Övertorneå saknar helt skriftliga instruktioner för tillämpningen av 24 a § LSS.

Viss information saknas i över hälften av instruktionerna. Jokkmokk saknar hänvisning till aktuellt lagrum. Arvidsjaur, Haparanda, Kalix, Kiruna och Luleå saknar hänvisning till vem anmälan skall göras till om den som ansvarar för att ta emot anmälningar själv berörs av innehållet i anmälan. Arvidsjaur, Boden, Gällivare och Pajala saknar information om att en anmälan ska registreras och de flesta kommuner saknar information om hur en anmälan ska registreras (i enlighet med 15 kap. 1 och 2 §§ sekretesslagen). Älvsbyn saknar information om att Länsstyrelsen skall underrättas om inte missförhållandet avhjälpes utan dröjsmål (inom en vecka).

Till skillnad från anmälningsskyldigheten enligt SoL omfattas inte frivilligarbetare av anmälningsskyldigheten enligt bestämmelserna om Lex Sarah i LSS. Inte någon kommun informerar om detta och endast 2 kommuner informerar om att anmälaren kan vara anonym när det gäller en anmälan om allvarliga missförhållanden enligt LSS till skillnad från de bestämmelser som gäller för anmälningsplikten enligt SoL.

Länsstyrelsen anser dock att information bör ges om vikten av att anmälaren inte är anonym med tanke på bl.a. utredningen och återkopplingen av ärendet.

En kommun uppger att de stött på svårigheter i tillämpningen av Lex Sarah och det på grund av avsaknaden av direktiv och en kommun anser att ett förtydligande av Socialstyrelsens meddelandeblad (2005) behövs.

Antalet anmälningar 2005 – 2007 gällande 24 a § LSS

Tabell 8. Antal anmälningar.

KOMMUN	2005	2006	2007	S:a
Arjeplog	Inga uppg.	0	0	0
Arvidsjaur	0	0	0	0
Boden	2	3	7	12
Gällivare	1	6	2	9
Haparanda	0	0	0	0
Jokkmokk	0	0	0	0
Kalix	2	0	2	4
Kiruna	0	3	0	3
Luleå	0	2	6	8
Pajala	0	1	1	2
Piteå	0	0	1	1
Älvsbyn	1	0	1	2
Överkalix	1	0	0	0
Övertorneå	Inga uppg.	0	0	0
Summa	7	15	20	42

Antalet anmälningar har ökat från 15 till 20 jämfört med föregående år.